

Holzkaup:

"Persönlichkeit - zur Funktionkritik eines Begriffes".

Teksten problematiserer de interesser, der er impliceret i brugen af personlighedsbegrebet.

2. Socialøkonomi: Udgrænsning som modsætningsfuld funktionbestemmelse af det "hverdagsteoretiske" personlighedskoncept.

Daglig brug af begreber som "personlighed", "person" mm betegner særpræg, kvaliteter, svagheder mm, der tendentielt overskrider de aktuelle kommunikationserfaringer, idet en tilgrundliggende "væren" hypostaseres, hvorudfra "enheden" og den tidslige konsistens gives. Disse tendenser giver sig teoretisk udtryk inden for området "social kognition" som "konsistensteori", "attributionsteori", "impression formation" mv, i funktionen "orienteringsledende gennem økonomisering". Dette er også en udklamring af virkelighedsaspekter, en "fattiggørelse", et realitetstab.

Handlinger kan herindenfor begrundes med "personlige egenskaber" (ex misundelse, utroværdighed, godmodighed osv). Herved lukkes for videre intersubjektiv "udvidelse" gennem kommunikation/argumentation. Dette giver sig ofte udslag i aggression eller "at give tilbage med samme mønt". En mulig funktion af hverdagsbrugen af begrebet "personlighed" er bruddet i den interpersonelle forståelsesproces; forsøg på magtudøvelse i et konfliktfelt gennem indskrænkning af de subjektbestemte rådighedsmuligheder (- og derved at fremprovokere modstand).

Disse konfliktstrategier ligger som "tilbud" i sproglige mønstre og begreber, og må således ses som udtryk for samfundsmæssigt typiske konfliktkonstellationer, og må analyseres som interpersonelle fremtrædelsesformer af samfundsmæssige modsætninger: som formidling af den centrale samfundsmæssige modsætning mellem kapitalens værdiforøgelsesinteresse og den enkeltes subjektive leveinteresse, tendentielt som forsøg på gensidigta at kontrollere hinanden (indenfor formen "din fordel min ulempe" og omvendt).

Denne reducering af intersubjektiv kommunikation og erfaring ved "værensbestemmelse" er konkordant med den herskende interesse: istedet for fælles at erkende den fælles ramthed af de samfundsmæssige modsætningers realitet reproduceres/fikseres denne blindt gennem den persoliggørende tendens.

"Personlighedsfastsættelsen" finder sted i varierende grader, mere eller mindre som "tilfælde" af socialt definerede grupper ("mand", "unge" osv).

Således træder den manglende gensvarsmulighed frem som hindring af den intersubjektive forståelsesproces gennem erfaringsnægtelse: hvad kan man svare et menneske, der betragter en selv - gennem en "personlig væren" - blot som manifestationen af "den slags" mennesker?

Dette tydeliggør, hvorledes udgrænsning af hele samfundsmæssige grupper finder sted som fordrejning/naturalisering af

samfundsmæssige interessemodsatninger; hvor sædvanlig kommunikation/forståelse synes overflødig grundet tilsyneladende naturgivne personlige forskelligheder.

3. "Main-stream-psykologiens" personlighedskoncept: Erkendelseindskrænkning gennem teoretisk "fordobling" af den modsætningsfulde funktionsbestemmelse af dagligdagens "personligheds"-fastsættelse.

Den indenfor "main-stream"-konceptet tilstræbte "videnskabeliggørelse" (ex gennem "personlighedsstruktur", "-tests", "-skalaer" etc.) har det mål så vidt muligt at fastlægge den "personlige væren". Dagligdagens personlighedsforståelses funktionsbestemmelse og interesseforhold gøres ikke til genstand for analyse, men reproduceres blindt. En nærmere analyse af specielt de klinisk-diagnostiske fremgangsmåder viser at dette ikke blot foregår ureflekteret, men at dette syn sågar ensidigt fastlægges; ved gennem procedurer "bag om ryggen" på probanden at forsøge at kortlægge "personligheden", dens præstationer, forholdene sig og fremtidig skæbne på en måde, hvor den intersubjektive forståelsesproces suspenderes tff. kontrollen over probanden.

Den opstillede testsituation umuliggør intersubjektiv kommunikation. Probanden er værge- og hjælpeløs overfor "videnskabeligheden" og diagnostikeren har ikke mulighed for at inddrage probanden som subjekt, idet dette dels vil være uforeneligt med den diagnostiske forståelsesmåde, dels ville sætte spørgsmålstejn ved selve konstellationen.

Dette spændingsfelt af mistro og udleverethed resulterer i en "strukturel pinlighed", der fører til fordrejede retfærdiggørelser fra psykologens side og til mistro (mere eller mindre til alle psykologer) fra probandens side.

Samlet kan siges om disse procedurer (udover selvfølgelig sammenhængen mellem "personligheds"-hypostaseringen og de herskendes interesser) at de er udtryk for *realitetstab*, og dermed (tendentielt) videnskabelig forfejlning. De opstillede kriterier for reliabilitet og validitet er da heller ikke tilnærmelsesvist opfyldelige.

Hvorfor tages procedurerne på baggrund af disse problematiske aspekter så ikke op til kritisk overvejelse, men forsøges i stedet udviklet og perfektioneret? Fordi videnskabelig erkendelse ikke (primært) er den drivende interesse; snarere er den herskende interesse i ideologisk personliggørelse/individualisering af den samfundsmæssige privilegering, forfordeling og udgrænsning af mennesker/menneskegrupper den drivende bestemmelse ("bag om ryggen" på psykologerne), og den videnskabelige "indpakning" opfylder en legitimerings- og sløringsfunktion.

At udtale sig om den *eksperimentelt-psykologiske*/"grundvidenskabelige" anvendelse af "personligheds"-begrebet er mere kompliceret, idet formidlingen til de samfundsmæssige interessekonstellationer og -modsatninger først må fremanalyseres.

Kritikken af brugen af "personligheds"-begrebet må tydelig-

gøres som en kritik af den "variabelpsykologiske" tænkning og metode.

Umiddelbart ses det, at der benyttes de samme eller lignende procedurer, som indenfor personlighedsdiagnostik, og det kan tænkes, at den eksperimentelle tradition på lignende "førvidenskabelig" vis blindt reproducerer den interessebetingede erkendelsesindskrænkning.

Ofte indføres udover "uafhængige variable" også "personlighedsvariable" som "afklaring af variation", nogen gange endda i formen "uafhængige variable" (ex hvordan reagerer "introverte"/"ekstroverte" på de og de betingelser). Herved foregribes det betingelsesanalytiske eksperiments eventuelle konklusioner, og gøres til grundlag for eksperimentet som "personlige værensbestemmelser".

Interessen i erkendelsesindskrænkningen er indenfor dette "grundvidenskabelige" område ikke direkte knyttet til interessemodsatninger ift. de berørte, men i en mere generel interesse i "forskningsresultater" omkring bestemmelse af personer som bærere af invariante "værensbestemmelser" (være disse "medfødte" eller "resultat af socialisationsproces"), hvorudfra disses forholdene sig kan forudsiges udfra et ydre kontrolstandpunkt. (Modsat at se individet som standpunkt for subjekt-aktiv indflydelse på egne livsbetingelser.)

4. Konsekvenser.

Ved tale om "personlighedspsykologi" må det være klart, at der ikke kan tages udgangspunkt i (d)et foreliggende "personligheds"-begreb, men at ethvert sådant også må ses som konstituerende bestemmelsesmoment, og således må gøres til genstand for overvejelser over dets status som *samfundsmæssigt-socialt formidlingsbegreb*, i hvilket *interpersonelle og ideologiske interesseforhold nødvendigvis er impliceret*.

Dette betyder ikke at interessemodsatningen kan ophæves blot gennem refleksion over disse forhold, hverken i de daglige fremtrædelsesformer eller i den videnskabelige analyse. Det er derimod muligt - og for en videnskabelig proces *uomgængeligt* - at inddrage de historisk-konkrete forhold, hvorunder et "personligheds"-begreb opstår som middel til egen eksistenssikring gennem indskrænkning af andres subjektivitet. Det betyder også i fællesskab at udvikle de betingelser, hvorunder det ikke er nødvendigt at leve sit liv på andres bekostning - dette under det omfattende historiske perspektiv af de samfundsmæssige forhold "hvori den frie udvikling af den enkelte er betingelse for alles frie udvikling".

"Personligheds"-begrebet må således udvikles fra at være *genstand* for videnskabelig forskning til at være *videnskabeligt grundbegreb*, som indenfor det fælles liv kan fremanalyseres som *min unikhed, livshistoriske dignitet* og deri også *mit liv for andre og almenheden*.